

PROF. DR HAB. HELENA WCISŁO
(1920–2000)

Profesor dr hab. Helena Jadwiga Wcisło urodziła się 20 października 1920 roku w Krakowie w rodzinie inteligenckiej. Po ukończeniu gimnazjum rozpoczęła w 1945 r. studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, gdzie cztery lata później uzyskała stopień magistra filozofii w zakresie botaniki na podstawie pracy: „Badania nad tatrzańską formą *Polygonum viviparum* L.”, wykonanej w Katedrze Anatomii i Cytologii Roślin UJ pod kierunkiem prof. Marii Skalińskiej, która była Jej mistrzem i nauczycielem.

Jeszcze w czasie studiów rozpoczęła pracę jako asystent-wolontariusz w Katedrze Anatomii i Cytologii Roślin, a po ukończeniu studiów została zaangażowana w tej Katedrze jako asystent, a następnie starszy asystent. Doktorat uzyskała w 1951 r. na podstawie rozprawy „Badania cytologiczne i embriologiczne w obrębie rodzaju *Doronicum* L.”. Promotorem

była prof. Maria Skalińska. W tym samym roku Helena Wcisło zostaje zwolniona z pracy w wyniku represji stalinowskich. Jej brat, Stanisław Wcisło, żołnierz Armii Krajowej, który przez cały okres okupacji niemieckiej, wspólnie z zespołem młodych ludzi prowadził walkę z okupantem, po wyzwoleniu zmuszony był opuścić kraj. W związku z jego emigracją i okupacyjną działalnością cała rodzina uznana została, w świetle ówczesnych przepisów, za wroga PRL i doświadczyła różnego rodzaju represji. W czasie okupacji niemieckiej Helena Wcisło w pełni współpracowała z grupą brata. Wiedziała o wielu sprawach, m.in. o magazynie broni ukrytym w ich domu rodzinnym. Magazyn ten został ujawniony dopiero w 1997 r. i przekazany w całości do zbiorów muzealnych.

Po zwolnieniu z Uniwersytetu podjęła pracę w Dziale Kontroli Technicznej Zakładów Drobiarskich w Niepołomicach, gdzie była zatrudniona do 1953 r. W tym samym roku rozpoczęła pracę w Zakładzie Mikrobiologii Przemysłowej Instytutu Fermentacyjnego w Krakowie jako adiunkt. W okresie od 1959 r. do 1969 r. pracowała w Zakładzie Fizjologii Roślin PAN w Krakowie, najpierw jako adiunkt, a później – kierownik pracowni. Równolegle przez 10 lat pracowała jako dydaktyk w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie prowadząc w ramach zajęć zleconych wykłady, ćwiczenia i pracownię magisterską. Pod Jej opieką pracę magisterską ukończyło w tym czasie 12 osób. W roku 1969 wróciła do swojej macierzystej Katedry, przekształconej w Zakład Cytologii i Embriologii Roślin Instytutu Botaniki UJ. W 1970 r. uzyskała stopień doktora habilitowanego w oparciu o decyzję Rady Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UJ po przedstawieniu rozprawy habilitacyjnej pt. „Badania kariologiczne i embriologiczne w obrębie *Caltha palustris* L. s.l.”. W 1972 r. otrzymała stanowisko docenta, a w roku 1983 tytuł profesora nauk przyrodniczych i mianowana została na stanowisko profesora nadzwyczajnego w Instytucie Botaniki UJ. W 1991 r. przeszła na emeryturę.

W okresie zatrudnienia w Uniwersytecie Jagiellońskim Profesor Helena Wcisło brała czynny udział w życiu uczelni. W latach 1970–1976 pełniła funkcję sekretarza naukowego Instytutu Botaniki UJ. Wielokrotnie brała udział w pracach Uczelnianej Komisji Rekrutacyjnej na studia biologiczne i studia doktoranckie. Ponadto zaangażowana była w prace komisji olimpiad przyrodniczych dla szkół średnich. Była członkiem Polskiego Towarzystwa Botanicznego i Komisji Biologicznej przy Krakowskim Oddziale Polskiej Akademii Nauk. Wielokrotnie otrzymywała nagrody za działalność naukową i organizacyjną (m.in. nagrody Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wy-

ższego, II Wydziału PAN, Rektora UJ). Za swoje zasługi odznaczona została Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Przejsie na emeryturę nie oznaczało dla Pani Profesor zakończenia działalności naukowej, którą kontynuowała do ostatnich dni życia. Jak zawsze, przychodziła codziennie do Zakładu. Prowadziła nadal badania naukowe, uczestniczyła w życiu Zakładu biorąc udział w zebraniach naukowych, konferencjach i wszystkich uroczystościach zakładowych.

Dorobek naukowy prof. Heleny Wcisło obejmuje kilkadziesiąt prac oryginalnych, recenzji, komunikatów zjazdowych oraz wiele niepublikowanych opracowań dokumentacyjnych. W Jej działalności naukowej rysują się wyraźnie trzy kierunki: kariologia, cytotaksonomia i embriologia roślin. Badania te mają aspekt ewolucyjny, dotyczą problemów różnicowania, mechanizmów mikroewolucyjnych w populacjach naturalnych i zmienionych działalnością człowieka. W swoich pracach zajmowała się zagadnieniami ewolucyjnymi, wymagającymi szerokiego i wszechstronnego przygotowania teoretycznego z różnych dziedzin biologii. Prace prof. Wcisło dotyczą biologii rozmnażania, zróżnicowania kariologicznego trudnych z taksonomicznego punktu widzenia grup roślin okrytonasiennych, m.in. rodzajów *Caltha*, *Doronicum*, *Hieracium*, *Iris*, *Symphytum* i przedstawicieli *Spadiciflorae*. Ważną pozycję w dorobku naukowym prof. Wcisło zajmują wspólne prace z prof. Eugenią Poganową nad krytycznym gatunkiem *Ranunculus ficaria*. Bardzo znaczący jest też udział prof. H. Wcisło w pracach zespołowych Zakładu Cytologii i Embriologii Roślin IB UJ nad kariologią flory polskiej. Podsumowaniem tych prac jest opublikowane wspólnie z prof. Eugenią Pogan zestawienie wszystkich danych kariologicznych z obszaru Polski.

Obok głównego nurtu zainteresowań naukowych prof. Heleny Wcisło należy przypomnieć Jej prace mikrobiologiczne z okresu przed habilitacją. Dotyczą one praktycznych aspektów procesu biologicznej syntezy rozpuszczalników, alkoholu etylowego, butanolu, acetonu oraz kwasów octowego i cytrynowego. Wyniki tych prac zostały wdrożone w przemysł.

Profesor H. Wcisło aktywnie uczestniczyła w życiu naukowym. Wygłaszała referaty na wielu międzynarodowych konferencjach oraz w trakcie wyjazdów naukowych do Pragi, Sankt Petersburga, Bratysławy, Skopje, Sofii, Jeny, Splitu, Pecs, Gatersleben, Bordeaux oraz Toronto.

Prof. Helena Wcisło była też znakomitym dydaktykiem. Prowadziła wiele wykładów i zajęć laboratoryjnych z biologii dla studentów UJ, a także innych uczelni (Wyższej Szkoły Inżynierskiej i Wyższej

Szkoły Pedagogicznej w Krakowie). Na szczególne podkreślenie zasługuje opracowanie programu zajęć z botaniki ogólnej dla uczelni pedagogicznych, opracowanie i wdrożenie kursu botanika ogólna dla Uniwersyteckiego Studium Nauczycielskiego Zaocznego i Wieczorowego. Wśród prowadzonych przez nią zajęć należy wymienić wykłady kursowe z botaniki ogólnej i anatomii roślin, a także wykłady monograficzne z zakresu morfogenezy i cytotaksonomii roślin oraz wykłady dla doktorantów. Pod opieką prof. Heleny Wcisło prace magisterskie wykonało ponad 20 magistrantów. Była opiekunem 2 przewodów doktorskich.

Obok pracy naukowej i dydaktycznej prof. Helena Wcisło zaangażowana była w działalność wydawniczą. Przez kilka lat była członkiem Rady Redakcyjnej *Wiadomości Botanicznych*, a przez wiele lat pełniła funkcję redaktora naczelnego serii botanicznej czasopisma *Acta Biologica Cracoviensia*. Na to stanowisko została mianowana w 1977 r., po śmierci prof. Marii Skalińskiej, jednego z głównych założycieli *Acta Biologica Cracoviensia* i pierwszego redaktora naczelnego *Series Botanica*. Profesor Wcisło była redaktorem przez dziewiętnaście lat. W tym okresie ukazało się 16 tomów czasopisma (tomy 23–38). Jako redaktor poszerzyła zakres tematyczny czasopisma włączając nowe dziedziny, jak embriologia eksperymentalna roślin i kultury tkanek i organów roślinnych. W czasie pełnienia przez nią funkcji redaktora wyraźnie wzrosło zainteresowanie autorów polskich i zagranicznych publikowaniem prac w *ABC Series Botanica*. Pomimo ogromnych trudności finansowych w latach 80. i na początku lat 90. czasopismo nie tylko przetrwało, ale zyskało znaczną pozycję poprzez indeksowanie w *Current Contents*. Po przejściu na emeryturę prof. Wcisło jeszcze przez cztery lata pełniła funkcję redaktora naczelnego *ABC Series Botanica*, walcząc wytrwale o przetrwanie czasopisma w niezwykle trudnych czasach transformacji ekonomicznej kraju. W 1996 r. Profesor Helena Wcisło zrezygnowała z funkcji redaktora naczelnego, pozostając jednak nadal członkiem Komitetu Redakcyjnego, recenzując prace nadsyłane do czasopisma, służąc swoim ogromnym doświadczeniem nowemu zespołowi redakcyjnemu do ostatnich dni swojego życia. Tom 39 (1997) *ABC Series Botanica* został dedykowany prof. Helenie Wcisło jako wyraz uznania za Jej wieloletnią, trudną i owocną pracę redakcyjną. Marzeniem Pani Profesor było, aby czasopismo, wydawane nieprzerwanie od 1958 r., zyskało wysoką rangę i aby redakcja pozostała w Zakładzie Cytologii i Embriologii Roślin, kontynuując tradycję wydawniczą zapoczątkowaną przez prof. M. Skalińską. Mamy nadzieję, że nie zawiedliśmy Jej oczekiwań.

Wspominając życie prof. H. Wcisło nie wolno zapomnieć o Jej działalności społecznej na terenie ukochanego Bieżanowa, dzielnicy Krakowa, w której się urodziła, i z którą związane było całe Jej życie. Była m.in. członkiem Komitetu Obywatelskiego do sprawy upamiętnienia Ofiar II Wojny Światowej poległych i pomordowanych przez najeźdźców.

Profesor Helena Wcisło zmarła 10 sierpnia 2000 r. Do ostatnich dni swojego życia interesowała się sprawami Zakładu i wydawniczymi. Była pewna, że po krótkiej przerwie spowodowanej chorobą powróci do nas znowu. Do Zakładu i ludzi, z którymi była bardzo związana, bez których nie wyobrażała sobie życia. Niestety, nigdy już nie zjawiała się na ulicy Grodzkiej.

Odeszła otoczona bliskimi, zapachami i barwami powoli dziczejącego ogrodu, który był dla Niej oazą spokoju odgradzącą od hałaśliwego świata. Pozostanie w naszej pamięci jako osoba niezwykle szlachetna, serdeczna, pełna współczucia, gotowa nieść pomoc potrzebującym. Kochała zwierzęta, które zawsze Jej towarzyszyły, a los porzuconych i okrutnie traktowanych nie był Jej nigdy obojętny.

Odszedł człowiek, który wzbudzał szacunek i poważanie. To wielka strata dla nas i dla nauki polskiej.

Lesław PRZYWARA, Elżbieta KUTA

SPIS OPUBLIKOWANYCH WAŻNIEJSZYCH PRAC NAUKOWYCH PROF. DR HAB. HELENY WCISŁO

- [1] WCISŁO H. 1952. Cytological and embryological studies in *Doronicum* L. *Bull. Acad. Pol. Scienc. Lett. Ser. B.* **1**: 147–166.
- [2] SKALIŃSKA M., BANACH-POGAN E., WCISŁO H. et al. 1957. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. *Acta Soc. Bot. Pol.* **26**: 215–244.
- [3] WCISŁO H., KOCWA E., MATUSIAK K. 1960. Wyodrębnienie aktywnych szczepów *Clostridium acetabulum* ze środowisk naturalnych. *Acta Microb. Pol.* **9**: 215–230.
- [4] WCISŁO H., RYŚ R. 1962. Wpływ żywych kultur drożdżowych na przemiany żwaczowe podczas karmienia owiec moczniakiem. *Roczn. Nauk Roln.* **79**: 195–211.
- [5] WCISŁO H. 1963. Some observations on clones of *Lemna trisulca* L. grown under aseptic conditions. *Acta Biol. Cracov. Ser. Bot.* **6**: 161–175.
- [6] WCISŁO H. 1964. Karyological studies in the genus *Iris* L. in Poland. *Acta Biol. Cracov. Ser. Bot.* **7**: 25–36.
- [7] WCISŁO H. 1964. Experimental hybrids in the genus *Caltha palustris* L. *Acta Biol. Cracov. Ser. Bot.* **7**: 185–189.
- [8] WCISŁO H. 1967. Badania nad *Polygonum viviparum* L. z Tatr. *Roczn. Nauk. Dydakt. WSP Kraków* **28**: 209–231.
- [9] WCISŁO H. 1967. Karyological studies in *Caltha palustris* L. s.l. *Acta Biol. Cracov. Ser. Bot.* **10**: 1–23.

- [10] WCISŁO H. 1968. Further studies in experimental hybrids within *Caltha palustris* L. s.l. *Acta Biol. Cracov. Ser. Bot.* **11**: 87–103.
- [11] WCISŁO H. 1970. Karyological studies in Polish representatives of *Spadiciflorae*. *Acta Biol. Cracov. Ser. Bot.* **13**: 79–89.
- [12] SKALIŃSKA M., JANKUN A., WCISŁO H. et al. 1971. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Eight contribution. *Acta Biol. Cracov. Ser. Bot.* **14**: 55–102.
- [13] WCISŁO H. 1972. Karyological studies in *Symphytum*. *Acta Biol. Cracov. Ser. Bot.* **15**: 153–164.
- [14] POGAN E., WCISŁO H. 1973. Studies in *Ranunculus ficaria* L. I. Karyological analysis of *R. ficaria* ssp. *bulbifer* (Marsden-Jones) Lawalrée and *R. ficaria* ssp. *calthifolius* (Rchb.) Arc. *Acta Biol. Cracov. Ser. Bot.* **16**: 135–143.
- [15] POGAN E., WCISŁO H. 1974. Studies in *Ranunculus ficaria* L. II. Further karyological studies. *Acta Biol. Cracov. Ser. Bot.* **17**: 165–173.
- [16] POGAN E., WCISŁO H. 1975. Studies in *Ranunculus ficaria* L. III. Karyotype analysis. *Acta Biol. Cracov. Ser. Bot.* **18**: 79–99.
- [17] SKALIŃSKA M., JANKUN A., WCISŁO H. et al. 1976. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Eleventh contribution. *Acta Biol. Cracov. Ser. Bot.* **19**: 107–148.
- [18] WCISŁO H. 1977. Chromosome numbers within the genus *Polygonum* L. s.l. *Acta Biol. Cracov. Ser. Bot.* **20**: 153–165.
- [19] WCISŁO H. 1977. Observations on leaves galls of *Tilia cordata* Mill. induced by *Eriophyes tiliae*. *Acta Biol. Cracov. Ser. Bot.* **20**: 147–152.
- [20] POGAN H., WCISŁO H., JANKUN A., et al. 1980. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Part XIII. *Acta Biol. Cracov. Ser. Bot.* **22/1**: 37–69.
- [21] POGAN H., WCISŁO H., IZMAIŁOW R., PRZYWARA L., et al. 1980. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Part XVI. *Acta Biol. Cracov. Ser. Bot.* **24**: 159–189.
- [22] POGAN E., WCISŁO H. 1981. Studies in *Ranunculus ficaria* L. IV. Cytoembryological studies. *Acta Biol. Cracov. Ser. Bot.* **23**: 37–54.
- [23] WCISŁO H., POGAN E. 1981. Cytoembryological aspects of reduced seed setting in *Ranunculus ficaria* L. subsp. *bulbifer* (Marsden-Jones) Lawalrée. *Acta Soc. Bot. Pol.* **50**: 255.
- [24] POGAN E., WCISŁO H. 1983. Studies in *Ranunculus ficaria* L. VI. Cytoembryological analysis of triploids from Poland. *Acta Biol. Cracov. Ser. Bot.* **25**: 43–55.
- [25] WCISŁO H. 1983. Cytological observations on *Campanulaceae* from Poland. *Acta Biol. Cracov. Ser. Bot.* **25**: 1–13.
- [26] POGAN E., WCISŁO H. 1986. Studies in *Ranunculus ficaria* L. VII. Additions to chromosome numbers. *Acta Biol. Cracov. Ser. Bot.* **28**: 87–92.
- [27] POGAN H., JANKUN A., MAŁECKA J., WCISŁO H., et al. 1986. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Part XIX. *Acta Biol. Cracov. Ser. Bot.* **28**: 65–85.
- [28] WCISŁO H. 1987. Chromosome numbers in certain Canadian plants. *Acta Biol. Cracov. Ser. Bot.* **29**: 19–30.
- [29] POGAN H., JANKUN A., WCISŁO H., et al. 1988. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Part XXI. *Acta Biol. Cracov. Ser. Bot.* **30**: 119–136.
- [30] POGAN E., WCISŁO H. 1989. Cytological investigations on *Hieracium pilosella* L. from Poland. I. Karyological studies. *Acta Biol. Cracov. Ser. Bot.* **31**: 19–28.
- [31] POGAN E., WCISŁO H. 1989. Embryological analysis of *Hieracium pilosella* L. from Poland. *Acta Biol. Cracov. Ser. Bot.* **37**: 53–61.
- [32] POGAN E., WCISŁO H. 1989. A list of chromosome numbers of Polish Angiosperms. II. *Acta Biol. Cracov. Ser. Bot.* **37**: 103–172.

UDZIAŁ W PRACACH ZESPOŁOWYCH NAD KARIOLOGIĄ FLORY POLSKI

- [33] SKALIŃSKA M., et al. 1949/1950. Studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. *Acta Soc. Bot. Pol.* **20**: 45–68.
- [34] SKALIŃSKA M., CZAPIK R., PIOTROWICZ M., et al. 1959. Further karyological studies in Polish Angiosperms. *Acta Soc. Bot. Pol.* **28**: 487–529.
- [35] SKALIŃSKA M., PIOTROWICZ M., SOKOŁOWSKA-KULCZYCKA A., et al. 1961. Further karyological studies in Polish Angiosperms. *Acta Soc. Bot. Pol.* **30**: 463–489.